

ZAMONAVIY JAHON IQTISODIYOTIDA MAMLAKATLARNING TABAQALANISHI

Turayev Abduduvohid Kuldashevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Raqamli iqtisodiyot kafedrası assistenti

abduvohidturayev70@gmail.com

XIM – 123 guruh talabasi Ruzimurodov Shohro'zjon

XIM – 123 guruh talabasi Qodirboyev Shohzod

Аннотация. Ushbu maqolada zamonaviy jahon iqtisodiyotida mamlakatlar o'rtasidagi tabaqalanishning asosiy omillari, tendensiyalari va oqibatlari tahlil qilinadi. Xususan, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o'rtasidagi daromadlar, iqtisodiy o'sish sur'atlari va texnologik rivojlanishdagi farqlar ko'rib chiqiladi. Jahon banki va boshqa xalqaro tashkilotlarning 2025–2026 yillardagi statistik ma'lumotlariga asoslanib, dunyo iqtisodiyoti umumiy o'sish ko'rsatgan bo'lsa-da, bu o'sishning notekis taqsimlanganligi, qariyb to'rt dan bir rivojlanayotgan davlatning hali ham pandemiyadan oldingi daromad darajasiga erisha olmaganini qayd etilgan. Maqolada global tengsizlikning chuqurlashishi, jahon boyligining eng yuqori 10% qatlamda to'planishi hamda xalqaro moliyaviy tizimdagi nosimmetriyalar yoritilgan.

Калит со'злар: iqtisodiy tabaqalanish, rivojlangan mamlakatlar, rivojlanayotgan mamlakatlar, daromadlar tengsizligi, global iqtisodiy o'sish, Jahon banki.

Аннотация. В данной статье анализируются основные факторы, тенденции и последствия расслоения стран в современной мировой экономике. Рассматриваются различия в доходах, темпах экономического роста и технологическом развитии между развитыми и развивающимися странами. На основе статистических данных Всемирного банка и других международных организаций за 2025–2026 годы отмечается, что, несмотря

на общий рост мировой экономики, этот рост распределён неравномерно: почти четверть развивающихся стран всё ещё не достигли уровня доходов доковидного периода. В статье освещены углубление глобального неравенства, концентрация мирового богатства в верхних 10% населения и асимметрии международной финансовой системы.

Ключевые слова: экономическое расслоение, развитые страны, развивающиеся страны, неравенство доходов, глобальный экономический рост, Всемирный банк.

Annotation. This article analyzes the main factors, trends, and consequences of country stratification in the modern world economy. It examines differences in income, economic growth rates, and technological development between developed and developing countries. Based on statistical data from the World Bank and other international organizations for 2025–2026, the article notes that although the global economy has shown overall growth, this growth is unevenly distributed — nearly a quarter of developing countries have still not reached their pre-pandemic income levels. The article highlights the deepening of global inequality, the concentration of global wealth in the top 10% of the population, and asymmetries in the international financial system.

Keywords: economic stratification, developed countries, developing countries, income inequality, global economic growth, World Bank.

Kirish. So‘nggi yillarda jahon iqtisodiyoti sezilarli o‘shishga erishgan bo‘lsa-da, bu o‘shishning samaralari mamlakatlar o‘rtasida nihoyatda notekis taqsimlanmoqda. Ba’zi davlatlar pandemiya va geosiyosiy ziddiyatlardan keyin tez tiklangan holda yangi marralarni zabt etayotgan bo‘lsa, boshqalar hali ham turg‘unlik va past daromadlar bilan kurashmoqda. Jahon bankining 2026-yil yanvar oyida e‘lon qilingan eng so‘nggi tahliliga ko‘ra, rivojlangan mamlakatlarning qariyb 90% i daromadlarni pandemiya boshlanishidan oldingi darajaga yetkazgan, ammo rivojlanayotgan mamlakatlarning to‘rtidan bir qismi bu marraga hali erisha olmagan. Ushbu maqolada aynan mamlakatlar iqtisodiy rivojlanishidagi mavjud

tabaqalanishning asosiy xususiyatlari, uning sabablari va kelajak istiqbollari ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism. So'nggi besh yillikda dunyo iqtisodiyoti bir qancha kuchli zarbalarni (pandemiya, urushlar, inflyatsiya va savdo to'siqlari) boshidan kechirganiga qaramay, kutilganidan mustahkamroq tiklanish ko'rsatdi. Xususan, 2025-yilda global yalpi ichki mahsulotning o'sish sur'ati taxminan 2,7% ni tashkil etdi. Biroq bu ko'rsatkich umumiy suratning o'zi rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o'rtasidagi chuqur farqlarni yashirib kelmoqda. 2025-yil yakuniga ko'ra deyarli barcha rivojlangan mamlakatlarda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromad 2019-yil darajasidan yuqori bo'lsa-da, rivojlanayotgan mamlakatlarning taxminan chorak qismida bu ko'rsatkich pasaygan.

Jahon bankining 2026-yil yanvar oyida e'lon qilingan "Jahon iqtisodiyoti istiqbollari" hisobotiga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarning o'rtacha iqtisodiy o'sishi 2025-yildagi 4,2% dan 4,0% gacha pasayadi. Past daromadli davlatlar (asosan Sahroi Kabirdan janubiy Afrika va Janubiy Osiyoning ba'zi mintaqalarida) nisbatan tezroq – 5,6% darajasida o'sishi kutilsa-da, bu rivojlangan mamlakatlar bilan daromadlar tafovutini qisqartirish uchun yetarli emas. Chunki 2026-yilda rivojlanayotgan mamlakatlarda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadning o'sishi atigi 3% atrofida bo'lishi kutilmoqda – bu 2000–2019 yillardagi o'rtacha ko'rsatkichdan qariyb 1 foiz punktga past. Mazkur sur'atlar saqlanib qolsa, rivojlanayotgan mamlakatlarning jon boshiga daromadi rivojlangan mamlakatlar daromadining atigi 12% ini tashkil etadi.

Hisobotda yana bir muhim jihat – 2020-yillarning o'ziga xos o'sish tendensiyasi ham qayd etilgan. Xalqaro savdodagi keskinlik va iqtisodiy siyosatdagi noaniqlik saqlanib qolayotganiga qaramay, keyingi ikki yilda jahon iqtisodiyotining o'sish sur'atlari nisbatan barqaror bo'lib qoladi: 2026-yilda 2,6 foizgacha pasayadi, 2027-yilda esa 2,7 foizgacha o'sadi. Agar global iqtisodiy o'sish bo'yicha prognozlar o'zini oqlasa, 2020-yillar 1960-yillardan beri jahon iqtisodiyotida kuzatilgan eng zaif o'sish o'nyilligi bo'ladi.

Global tengsizlik nafaqat mamlakatlar miqyosida, balki dunyo aholisi o'rtasida ham keskin namoyon bo'lmoqda. Daromadlar tengsizligi tobora ortib bormoqda, eng badavlat 10 foiz odamlar global daromadning 40 foizigacha, eng kambag'al 10 foizi esa bor-yo'g'i 2 dan 7 foizgacha miqdorini oladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda aholining o'sishi bilan bir qatorda tengsizlik ham o'sishi hisobga olinsa, u 11 foizga oshgan. So'nggi o'n yilliklarda daromadlar tengsizligi deyarli hamma joyda o'sib bordi. Eng past ko'rsatkich Yevropada kuzatilgan bo'lsa, eng yuqori ko'rsatkich Yaqin Sharqqa tegishli. 2023-yilda sayyoramizdagi eng badavlat 1% kishi moliyaviy aktivlarning 43% ga egalik qilgan. Yaqin Sharqda bu ulush 48%, Osiyoda – 50%, Yevropada – 47% edi.

Ijtimoiy tabaqalanishning zamonaviy ko'rinishlari tadqiqotchilar tomonidan ham keng tahlil qilinmoqda. Olimlarning fikricha, raqamli transformatsiya va bilim iqtisodiyoti sharoitida ijtimoiy tabaqalanishning yangi shakllari paydo bo'lmoqda. Global jarayonlar, texnologik innovatsiyalar, migratsiya va mehnat bozoridagi o'zgarishlar ijtimoiy tengsizlikning zamonaviy ko'rinishlariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Jahon moliya tizimidagi nosimmetriyalar ham kambag'al mamlakatlardan boy mamlakatlarga doimiy sof daromad oqib ketishiga sabab bo'lmoqda. Yiliga global YAIMning qariyb 1% i (bu butun dunyo bo'yicha ajratiladigan rivojlanish yordami miqdoridan qariyb uch baravar katta) kambag'al mamlakatlardan boy mamlakatlarga qayta taqsimlanadi. Bu esa iqtisodiy tabaqalanishni yanada chuqurlashtiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Ushbu o'sib borayotgan tengsizliklar kam ta'minlangan odamlarning imkoniyatlarini kengaytirishga va jinsi, irqi va etnik kelib chiqishidan qat'i nazar, barcha uchun iqtisodiy inklyuzivlikni rag'batlantirishga qaratilgan oqilona siyosatni taqozo qiladi.

Xulosa. Zamonaviy jahon iqtisodiyoti umuman olganda barqaror o'sish ko'rsatayotgan bo'lsa-da, bu o'sishning samaralari mamlakatlar va aholi qatlamlari o'rtasida juda notekis taqsimlanmoqda. Rivojlangan mamlakatlar tez tiklangan holda iqtisodiy yetakchiligini mustahkamlayotgan bir paytda, rivojlanayotgan mamlakatlarning katta qismi hali ham pandemiya va keyingi zarbalar izlarini to'liq

bartaraf eta olmagan. Global boylikning eng yuqori qatlamda to'planishi, moliyaviy tizimdagi nosimmetriyalar va ta'lim sohasidagi chuqur nomutanosibliklar tengsizlikni yanada kuchaytirmoqda. Shu sababli, xalqaro hamjamiyat va alohida mamlakatlar hukumatlari oldida daromadlar tafovutini kamaytirish, kambag'al qatlamlarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va global moliyaviy tizimni adolatliroq asosga qurish kabi dolzarb vazifalar turibdi. Faqatgina shunday yondashuv orqaligina barqaror va inklyuziv global rivojlanishga erishish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA INTERNET SAYTLARI

1. Jahon banki. 2026-yilgi global iqtisodiy istiqbol hisoboti (Global Economic Prospects), 2026 yanvar. — <https://www.worldbank.org>
2. World Inequality Lab. *World Inequality Report 2026*, 2025 dekabr. — <https://wid.world>
3. Jahon banki blogi. *Global iqtisodiyotning chidamliligi o'sish istiqbollarinin notekisligini yashirmoqda*, 2026 yanvar. — <https://blogs.worldbank.org>
4. BMT Bosh Assambleyasi. *Inson taraqqiyoti hisoboti 2025*, 2025.
5. Axmedov A. *Ijtimoiy stratifikatsiya va jamiyatdagi yangi tabaqalanish shakllari*. – Toshkent: Fan, 2020. (ilmiy nashr)
6. Islomov R. *Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy tengsizlik va uning oqibatlari*. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2019. (o'quv qo'llanma)
7. Murodov S. *Global jarayonlar va milliy stratifikatsiya tizimlari*. – Toshkent: Axborot-analitik noshir, 2018. (monografiya)